

Mă numesc Liana Nedelcu-Stan, deși pare curios să port atâtea nume. Până a mă căsători n-am purtat decât un singur nume, Liana Pitrop, din Buzău. Întâmplarea a făcut să mă căsătoresc în Bărăgan, cu un cetățean care a fost și el dislocat din Banat, de la Periam. Ceea ce i-a conferit o carte de vizită foarte frumoasă și m-a determinat să mă căsătoresc cu el a fost devotamentul lui față de părinți, în sensul că el nu era trecut pe listă să fie dislocat, dar a cerut să-și însoțească părinții, să știe exact unde sunt duși. Și-atunci, la insistențele lui, „Vrei să știi unde sunt duși? Dă buletinul!”...I-a luat buletinul și-așa l-a luat și pe el și-a ajuns în Bărăgan. Or acest lucru pe mine m-a impresionat în mod deosebit, că a renunțat de bună voie la libertatea lui, din devotament față de părinți. Și mi-am și spus că dacă este în stare de asemenea sacrificii trebuie să fie și un bun soț și tată de familie și nu m-am înșelat. Am avut o căsnicie bună, ne-am căsătorit acolo... Înainte de a ne căsători (ți-am spus că eu venisem din închisoare), înainte de a-mi da acceptul pentru căsătorie i-am spus: „Bine, să zic că accept, dar în caz că vom avea copii și eu voi fi arestată, că deasupra mea totdeauna plutește sabia lui Damocles, ce vei face atunci?” „O să cresc copiii și-o să te aștept!” Mi s-a părut cea mai frumoasă declarație de dragoste. Și-atunci am acceptat și ne-am căsătorit. Pentru el a fost un risc fiindcă se căsătorea cu o legionară, dar el a trecut peste asta. Din căsătoria noastră a rezultat o fată, Mihaela Codruța, inginer geolog.

Ne-am căsătorit acolo și din mai multe considerente. În primul rând eu legasem deja niște prietenii cu o mulțime de persoane pe care le-am găsit acolo, dintre cei dislocați care, la început m-au privit cu destul de multă rezervă pentru că eu eram prima dintre foștii deținuți politici care venea cu domiciliu obligatoriu. Cei de-acolo, din sat, dislocații m-au privit cu reticență, crezând că sunt un om al securității trimis printre ei să vadă care este starea lor de spirit. Eu însă le-am spus cu totală franchețe și naturalețe, că vin direct din închisoare și asta este situația mea: vin din închisoare ca legionară. Atunci, văzând paloarea după fața mea, că era o paloare care spunea ceva, a omului care vine direct din celulă, n-au mai pus la îndoială sinceritatea mea și m-au tratat cu totală bunăvoință și simpatie. Și-atunci ne-am și împrietenit și astfel am aflat o mulțime de drame ale celor care erau aduși acolo cu trei ani înaintea mea. Eu încă doi ani am trăit printre ei, până când li s-a ridicat domiciliul obligatoriu.

Am abordat direct problema Bărăganului, dar să-ți spun și date anterioare.

M-am născut în Buzău, la data de 28 februarie 1917, de-aceea împlinesc venerabila vârstă de 85 de ani, dintr-o familie numeroasă și modestă. Tatăl meu a fost funcționar la CFR și am avut șapte frați. Și pentru că dintr-un salariu de funcționar nu putea să întrețină în școli atâția copii, a preferat să-nvețe băieții considerând că fetele se vor mărita cumva și erau trecute pe planul doi. Eu am suportat situația asta care mi se părea nedreaptă, dar mai târziu, după un prim lagăr, în '42, unde am cunoscut cel puțin vreo 80-100 de legionare aduse de Antonescu într-un lagăr la Govora, am întâlnit printre ele o tânără doctoriță.

(Erau numai legionare?) Numai legionare, adunate din toată țara. *(Era lagăr numai pentru legionare la Govora?)* Au fost mai multe lagăre atunci, în '42 spre '43. Era ceva legat de Horia Sima care fugise din Germania în Italia și a creat o atmosferă. Și-atunci, pentru că Antonescu era șantajat de Hitler, (căci Antonescu la un moment dat n-a vrut să mai urmeze războiul) și-i spunea: „Dacă nu mergi mai departe alături de noi atunci l-aduc pe Horia Sima”. Asta era un șantaj. Și, ca Antonescu să evite acest șantaj a preferat să aresteze pe o mulțime de legionari, creând atunci, de Crăciunul lui '42 niște lagăre enorme. La Govora au fost numai legionare, femei.

Pentru preoți s-a stabilit Mănăstirea Tismana și pentru intelectuali Târgu-Jiu. Așa am ajuns, legionarele din toată țara să ne cunoaștem între noi. Fără să știe, Antonescu ne-a făcut

un imens serviciu, pentru că ne-a ajutat să ne cunoaștem între noi. Habar n-aveam de cutare din Baia-Mare sau din Fălticeni. Și profitând de această situație, în care spuneam că am întâlnit o tânără doctoriță psihiatră de la Cernăuți, care era cam de aceeași vârstă cu mine și care-mi spunea așa: „Tu ești brânză bună în burduf de câine! Apucă-te să înveți!” Aveam deja un vocabular frumos. Eram singura care aveam doar patru clase primare.

Aproximativ 90% dintre ele erau intelectuale. Era mare lucru atunci.

Ori eu n-aveam decât patru clase primare. Mi s-a părut mie cam jenant să m-apuc la 24 de ani să fac liceul. „Nu-i adevărat, îmi spune ea. Eu la Cernăuți, pe lângă profesia mea de medic, predau la un liceu și predau și la seral ore de igienă și am văzut printre elevii mei de la seral oameni și de 40 de ani, așa că n-ai de ce să te jenezi.”

N-a trebuit să insiste prea mult pentru că, revenind la Buzău am și alergat de la liceu la liceu, să văd unde mai pot găsi undeva un loc unde să mă înscriu, la fără frecvență și, din fericire sau din nefericire, am nimerit un singur liceu unde mai primeau la fără frecvență, la liceul comercial. Eu nu prea stăteam bine cu matematica, dar am zis: „Ce-o vrea Dumnezeu! Asta mi-a fost dat, asta fac.” Plus că mi-era foarte teamă de directoarea de la liceul uman care era foarte pretențioasă și toată lumea-mi spunea că n-o să mai trec eu de la particular la doamna aceea. Și am făcut liceul comercial cu o sete nestăvilită. În șase ani am făcut opt clase și după ce am terminat am rămas descumpănită: „Acuma ce mai fac?” Ocupasem între timp un serviciu. Am copiat acte la tribunalul din Buzău, că aveam un scris frumos. Apreciindu-mi-se scrisul am încercat și la un liceu particular și am intrat secretară acolo.

Am zis să-ncerc la facultate și într-adevăr, nu m-am dus la Academia Comercială, ci am preferat filologie-istorie pentru că acolo nu era nevoie de meditații. Am zis că tocesc și ce-o vrea Dumnezeu. Literatură, de bine de rău știam pentru că citisem din copilărie foarte mult și m-am prezentat la Facultatea de istorie din Iași, la vârsta de vreo 32 de ani și din fericire am intrat, chiar printre primii. Toți colegii mei erau de vreo 18 ani și puteam să fiu mama lor, dar m-au trata cu destul de multă considerație și mai ales am fost foarte apreciată de profesorul de la Istoria literaturii române. Era facultatea de filologie, principal istorie, secundar română.

Am fost o studentă bună și am primit și nota zece, spre uimirea colegilor mei care spuneau că niște profesori în viața lor n-au dat zece. Eih, uite, eu am avut noroc să primesc și zece. Din nefericire, elanul meu a fost stăvilit pentru că am fost arestată când terminasem anul III, în '52. Și, arestată fiind am tot sperat.

Am fost arestată c-un lot numeros, de demnitari, de militari, de femei care nu aveau altă vină decât c-au participat la rugăciuni în cadrul rugului aprins, de soții de miniștri, de profesori universitari, de tot ce vrei. Am fost dusă și la Ghencea. Era atunci o perioadă, în '52, când zilnic veneau din țară zeci de dube aducând deținuți. Era o căldură infernală. Mi-aduc aminte că am călătorit într-o dubă încinsă, îmbrăcată în fier, alături de-o mulțime de preoți și de intelectuali. Eu eram singura femeie. Și când am ajuns la Ghencea s-a încins foarte tare duba. Chiar de Sfântu' Ilie, atunci am fost arestată. Cu chiu cu vai am ajuns la Ghencea. Am trecut prin multe peripeții atunci. Setea cumplită m-a uscat pe mine, ca și pe ceilalți. Mă uimea mulțimea de oameni...

Erau niște gherete imense, foste cazărmi nemțești. La un moment dat am locuit într-o singură încăpere 300 de femei. Îți închipui cam ce trai a fost acolo? Și asta a durat două săptămâni, când am fost închise în încăperea respectivă și nu numai că erau închise geamurile, dar erau bătute pe dinafară rogojini, să nu vedem nimic, să nu știm niciodată când e zi și când e noapte. N-am știut. Și-n acest infern am trăit, alături de cele de la drept comun, pentru că eram vreo 220 de deținute politice și tot acolo erau 80 și ceva de deținute de drept comun.

Era insuportabil că n-aveam aer, că eram 300 de femei într-o încăpere. Eram 300 de individualități, de caractere, de sensibilități și totuși nu s-a întâmplat nimic. Ceea ce a fost mai chinuitor decât toate a fost imensa tinetă, o puțină enormă, un butoi pe care nu te puteai urca decât susținută de două persoane. S-a stabilit ca tinetă, ca să nu deranjeze doar pe unele dintr-

un colț, să fie fixată în mijlocul încăperii. Și „cinstea” de a scoate tineta în curte o aveau numai deținutele politice. Mi-aduc aminte de Sanda Tătărăscu, care mi-a fost foarte dragă, pentru naturalețea ei. Ea m-a tuns în închisoare. Știu că ea a plecat în Franța, la băiatul ei. Era o persoană foarte sentimentală și foarte legată de locurile de-aici. Mi-aduc aminte că s-a răsturnat tineta peste ea, pentru că a alunecat și a umplut-o de sus până jos.

Am mai fost acolo cu doamna Brătianu, soția lui George Brătianu. De ea mă leagă foarte frumoase amintiri. A murit, dar nu de mult timp. Ea era arestată pentru că era soția profesorului universitar George Brătianu care făcea parte din familia liberalilor. Lucram împreună la o tarla la rodit morcovii și s-a nimerit într-o zi, când era și Sfântu’ Gheorghe, ziua soțului ei. Munca nu era grea, da’ cum să te-așezi, pe burtă, pe vine? Încercam tot felul de poziții. Și pentru prima dată o vedeam așa. Eu știam că-i Sfântu’ Gheorghe și că soțul ei era la Sighetu Marmației și-am vrut să-i spun un cuvânt. Am încercat să-i spun ceva, dar n-a răspuns nimic, ca și cum n-ar fi auzit. Era așa de concentrată, atât de străină de tot ce se petrecea în jurul dânzei, cu toate că altfel era o persoană foarte volubilă. Mi-am dat seama că este din cale-afară de impresionată și le-am spus și fetelor care se grăbeau să-i spună „La mulți ani!”, să n-o tulburăm, că deja este destul de tulburată. Abia mult mai târziu, după ce-am scăpat și de Bărăgan, am aflat că în ziua aceea, de 23 aprilie 1953, profesorul universitar George Brătianu, care era la Sighetu Marmației, atunci a și murit. Nici până în ziua de azi nu s-a elucidat cauza morții lui, condițiile în care a murit. Și-atunci mi-am explicat eu și am făcut o legătură. Cred că a fost un fel de telepatie, ceva care s-a transmis. N-am mai avut ocazia să mai vorbesc cu dânsa.

La un moment dat doamna Brătianu, Sanda Tătărăscu și alte persoane care făceau parte din familiile demnitarilor, au fost luate de lângă noi și au fost duse la Mislea, unde era închisoare de femei, în județul Prahova, lângă Câmpina.

Și-acolo, doamna Brătianu, aflându-se în închisoare a fost scoasă deodată de-acolo și dusă. Am aflat ulterior ce se-ntâmplase. Gheorghiu Dej îl invitase pe generalul de Gaulle, care era președintele Franței, să facă o vizită în România. Și de Gaulle a răspuns că vine în vizită în România, cu condiția ca doamna Brătianu care are copii aici în Franța, să fie eliberată și să i se faciliteze plecarea în Franța. Gheorghiu Dej n-a avut ce face și-atunci, decât să renunțe la asemenea vizită, a scos-o de-acolo, au adus-o repede la București cât să se mai spele și să se pregătească, căci avionul era deja aranjat și-așa a ajuns doamna Brătianu în Franța, unde avea două fete și-un băiat.

Sanda Tătărăscu mi-a fost foarte dragă pentru naturalețea ei. Te gândești că venea dintr-o familie cu totul deosebită. Tatăl ei fusese prim-ministru, ministru de externe și la un moment dat a fost și ea arestată în lotul demnitarilor. Soțul ei, Negroponte, care rămăsese cu doi copii acasă, n-avea cum să încerce s-o vadă acolo unde lucram noi și-atunci s-a angajat el ca simplu electrician pe undeva și-n fiecare dimineață își găsea de lucru și trecea cu bicicleta pe unde eram noi, pe la Pipera. Trecea pe-acolo, doar o zări-o și a și zărit-o de vreo câteva ori, însă la vorbitor venea unul dintre băieți care n-avea atunci mai mult de 12 ani. Și-mi aduc aminte că Sanda era așa de emoționată și băiatul îi spunea: „Mami, nu plânge, nu fi supărată, nu fi tristă, tu tot pisoiful nostru drag rămâi!” Și venea copilul cu geamantanul, cu ce putea, iar ea nu se mai uita la ce i-a adus, ci se gândea numai la căldura cu care copilul îi vorbea. Asta o consola.

Fiecare a luat apoi alte căi și ne-am despărțit.

Eu am mai fost dusă la securitatea din Ploiești, căci fiind din Buzău eram dusă la anchetă la Ploiești și venind la un moment dat de-acolo, de la ancheta securității, venind la Văcărești, într-o lună de zile, în care am regăsit multe cunoștințe vechi, mi-au spus să-mi fac bagajul că plec undeva. M-au scos din închisoarea Văcărești pe mine împreună cu vreo 30 de bărbați, deținuți politici și de drept comun, ne-au dus la gară, ne-au îmbarcat și ne-au expedit cu un tren de Galați. N-aveam idee unde. Ne-au dus la Galați, la securitate, ne-au triat, iar pe mine

m-a trimis la Rubla, pe bărbați la Bumbăcari, pe țigani la Rubla. Mi-am început altă viață, alături de dislocați. În prima noapte m-au încuiat acolo. Am ajuns pe la unu noaptea la miliția din Rubla și m-au încheiat acolo. A doua zi dimineată când m-am trezit, când au descuiat și m-au dat afară...am fost așa de disperată că mi-e rușine să spun ce idei funeste mi-au trecut prin cap. Mai bine era în închisoare. Mă gândeam ce fac eu aici, fără acte, fără bani...ce fac eu aici?! Era pădurea aproape și mă gândeam să mă duc să mă spânzur, dar mi-a fost rușine. Și tot gândind eu așa să mă duc să mă spânzur mi-am zis: „, Adică am rezistat la împrejurări mai grele, la anchete, securități, la câte și mai câte și-acuma...”. Și tot gândind eu așa vedeam trecând în zori spre lucru cârduri, cârduri de localnici, cu sapa pe umăr. M-a impresionat că erau curați. Bărbații aveau cămăși curate și femeile șorturi curate și-am zis, la urma urmei, ce fac ăștia o să fac și eu. Și-așa, vrând-nevrând, m-am prezentat acolo la un loc de muncă, mi-au dat o sapă pe umăr, m-am încadrat la bumbac și-am muncit la bumbac. Am făcut câte și mai câte și vrând-nevrând m-am adaptat, pentru că eu întotdeauna consideram că eu am o situație bună. De asta am și rămas cu un moral foarte bun, cu un moral surprinzător de bun, totdeauna. De ce?! Pentru că totdeauna vedeam în jurul meu oameni mult mai nefericiți. Mă impresionau femeile, ale noastre, legionare sau nelegionare, că eram de tot felul acolo, inclusiv comuniste, evreice și tot ce vrei. Dar mă impresionau mamele care au lăsat acasă câte un copil singur în casă, că bărbații lor fuseseră arestați înainte, cele care aveau câte un copil sau doi, trei copii. Sau tinerele care se gândeau că în lipsa lor s-ar putea ca soțul lor să divorțeze ca să poată să-și găsească un servici. Și când vedeam cazuri din astea... În special mamele. Eu nu eram mamă atunci, n-aveam sentimentul matern, dar mă gândeam la ele și sunt convinsă că adormeau și se sculau cu gândul la copil. Nu plâneau așa să le vezi, dar plâneau în sufletul lor gândindu-se la copil.

Să dau numai un exemplu. Era o profesoară din Arad, Beștea, a cărui soț, preot, fusese arestat înaintea ei și mai târziu a fost arestată și ea, la câteva luni. N-aveau decât un copil, care avea vreo șase ani atunci și pe care l-a lăsat în grija gazdei. N-aveau pe nimeni. Ea era din Bucovina. (*Mai trăiește?*) Nu, nu mai trăiește. A avut o soartă foarte tragică și mă gândeam la ea. În închisoare dormeam așa, ca sardelele și când se întorcea una trebuia să ne-ntoarcem toate. Eu am avut într-un fel norocul să dorm lângă această profesoară de filosofie, Beștea, care fusese premiantă de onoare a liceului ortodox din Cernăuți, în toți anii. Era fiică de pădurar și a fost și o studentă bună. Părinții însă au rămas în Bucovina. Când s-a dat drumul legionarilor din închisori i s-a dat drumul și ei. Părintele s-a dus la Mănăstirea Curtea de Argeș și mi se pare că s-a și călugărit acolo. Ea a dat de urma băiatului și singura ei preocupare era să-și aducă părinții în țară. De ce să rămână ei acolo, că se gândea să nu-i ducă și în Siberia și-atunci a făcut toate formalitățile și a adus părinții și fratele în țară, la Arad, unde era și ea. Îți închipui câtă perseverență, câtă stăruință i-a trebuit ca să facă demersuri în sensul ăsta. Și când să zică Doamne-ajută că i-a adus în țară și că erau împreună a venit tăvălugul ăsta, cu domiciliu obligatoriu și au luat-o, cu părinții, cu fratele, cu copilul și au dus-o în Bărăgan.

Și-atunci, ce să zic eu, pentru mine era floare la ureche ce trăisem, că numai eu am trăit. Ceilalți frați ai mei n-au avut de suferit. Ei au avut într-un fel prezența de spirit, căci se cereau cu tot felul de ocazii biografii, să treacă peste mine și, netrecându-mă ei aveau conștiința curată. Și eu o aveam curată de fapt, dar...în sfârșit. Așa au scăpat frații mei.

Așa a fost cu profesoara Beștea. După ce i-au dat drumul și din Bărăgan, unde părinții ei mi se pare că au și murit, ea a revenit la Arad și a reintrat în învățământ, cu condiția ca să se înscrie în partidul comunist. S-a înscris, spre rușinea ei și spre dezamăgirea noastră și a fost inspectoare, însă nu a făcut o impresie bună, față de necazurile prin care trecuse.

Eu nu lipsesc de la nici o comemorare. Anul trecut am făcut 60 de drumuri. Când ne întâlnim la comemorări, puținii care am mai rămas, am întrebat de ea, când am fost la Arad. Mi s-a spus că a fost o persoană cumsecade, dar până la urmă a trebuit să cânte-n strună

comuniștilor. Încercăm să-i găsim circumstanțe atenuante, dar a rămas o umbră, un regret în sufletul nostru pentru această persoană care-a suferit atât de mult. În sfârșit, asta i-a fost soarta.

(Cum ați devenit legionară?) Ah, păi asta-i o poveste foarte frumoasă! Pe mine, propriu-zis ce m-a convins să devin legionară a fost moartea lui Moța și Marin în Spania, pe 13 ianuarie 1937. Mișcarea legionară funcționa mai de mult, dar noi locuim în Basarabia, unde tatăl meu era funcționar. *(Ați locuit în Basarabia?)* Da, am locuit în Basarabia 20 de ani. La jumătatea distanței dintre Galați și Cetatea Albă. Și n-aveam acolo cum să vin în contact cu legionarii, dar din fericire primeam presa. Tata a avut grijă să nu ne lipsească ziarele. Și-atunci se crease un puternic curent naționalist, iar moartea lor în Spania a adus acestei mișcări o amploare în plus, încât tot tineretul parcă s-a văzut împins acolo și nu știa cum să intre mai repede în mișcarea legionară. Pe mine atât de mult mă impresionase, căci zilnic vedeam în ziar: doi tineri viteji morți pe câmpul anticomunist din Spania. Înfirmarea a fost ceva cu totul deosebit, poate nici un rege n-a avut înfirmarea pe care au avut-o ei în București, la Casa Verde. Deci au murit în Spania, pe 13 ianuarie. Cu greu au reușit să-i aducă în țară, ocolind mai multe țări și venind în țară a fost purtat vagonul mortuar prin mai multe orașe unde mișcarea legionară avea foarte multă priză la popor. Fiecare venea în orașele pe unde trecea trenul să salute acest vagon mortuar.

Data de 13 ianuarie 1937 a fost deci hotărâtoare pentru mine. Noi suntem buzoieni, dar am locuit în Basarabia pentru că imediat după război tatăl meu a fost trimis acolo. Și-atunci, fiind din Buzău, mai veneam pe la bunici și am făcut în așa fel încât să intru în legătură cu legionarii. Am intrat în legătură cu legionarii și n-am mai ieșit niciodată. Am fost arestată de cinci ori. Am trecut prin fața Curții Marțiale la Ploiești, pe vremea lui Antonescu când au fost persecutați legionarii. Antonescu, temându-se de legionari, de care n-a știut cum să se descotorosească mai repede, ca să rămână el singur stăpân pe țară, a dat atunci niște condamnări pentru nimica toată, așa, 20-25 de ani, iar 10 ani era minim de pedeapsă. Eu am scăpat mai ușor. Am găsit o posibilitate, dacă se poate spune așa ceva. Ca să salvez o situație am preferat să intru de bună voie la spitalul George Marinescu care era un spital de nebuni. Am stat acolo, într-o celulă, alături de comuniste, de evreice care se încăierau între ele și mie mi-era frică să nu-mi arunce cumva și mie cu vreo gamelă în cap. Asta era prin '42.

(De ce ați ajuns acolo?) Trebuia să salvez o situație. Mi se găsise o agendă cu toată activitatea noastră legionară, a fetelor din Buzău, în care scrisesem aproape zi de zi ce-am făcut. Acolo eu scrisesem nume reale. Și în urma găsirii acestei agende, printr-o împrejurare nenorocită care a făcut să pice agenda în mâna lor, au fost arestate 10 fete. Conform dispoziției primite de la șefa noastră care era studentă în ultimul an la drept, ele au mers pe ideea că negăm orice, că tot ce-am scris e fantezie. Ține minte că eu aveam doar patru clase primare.

Eu mi-am însușit ideea și am fost bucuroasă că s-a găsit o soluție să scape fetele de închisoare. Și când am aflat acolo, printre nebuni, că fetele au fost eliberate, a fost una dintre marile sărbători ale vieții mele. Acuma cu mine fie ce-o fi. Puteam să mă țină zeci de ani acolo. Din fericire însă lucrurile s-au schimbat și evoluția politică a fost alta și am scăpat.

Îți închipui de câtă fantezie a trebuit să dau dovadă. Îmi aduc aminte că eram la penitenciar la Ploiești și veneau deseori cu o limuzină elegantă și mă aduceau la anchetă la Curtea Marțială. Ne anchetau să vadă care-i adevărul, ce spun alea sau ce spun eu... Se aflau în fața unei situații destul de complicate.

Mă văd și-acum... Era iarnă și eram îmbrăcată într-un pardesiu subțire, cum fusesem arestată și mergeam într-o limuzină elegantă care avea și antenă. Mă gândeam eu că lumea de pe stradă își închipuie că cine știe ce personalitate sunt de călătoresc cu așa limuzină, dar dacă ar fi știut ce era în sufletul meu...

Și ajungând acolo, în biroul de anchetă trebuia să dau dovadă de-o fantezie ieșită din comun și am reușit într-adevăr. Mi-aduc aminte că ei mă întrebau ceva și eu mă legam de regină, că mi

se pare că-i cam indecent îmbrăcată, că putea să fie îmbrăcată mai frumos, că avea o rochie cam decoltată. El mă întreba una și eu îi spuneam că regina este îmbrăcată cam decoltat. Sau, când mă pune să semnez, în loc să semnez cu penița eu semnam cu coada stiloului. Și ziceau: „Domnule, asta trebuie să fie nebună!” Asta era una, că mă legam de regină, dar spuneam despre metempsihoză. Un om cu patru clase primare să se aventureze în asemenea discuții cu metempsihoză, dacă sufletul se transformă în plantă sau revii tot ca om... În orice caz, nu le-a trebuit mult ca să mă declare nebună, deși eu eram perfect conștientă. Când reveneam la penitenciar vorbeam cu fetele perfect normal. Le chemam pe rând la vizetă pentru că eram în altă celulă și le spuneam cum a fost, ce încercări medicale mi-au făcut și, în sfârșit, a trecut cum a trecut și chestia asta. Fetele au scăpat, am fost fericită, mai târziu am scăpat și eu, numai că mereu au urmat alte arestări. Nu mai vorbesc, după '44, imediat după 23 august, când a fost considerată ziua armistițiului, în septembrie eu am fost deja arestată și dusă prin diverse case conspirative și purtată pe nu știu unde. În permanență am stat cu o valijioară făcută pentru că știam că oricând pot fi luată. Și-așa am fost luată și la Govora. Și nu regret nici astăzi că întreaga tinerețe a mea a fost închinată acestui ideal din tinerețe.

Întreaga viață a fost încheiată acestui ideal al tinereții mele care presupunea un om nou, curat, curajos, demn, și am urmat linia asta. Toți care mai suntem acuma, au rămas dârzi.

(Ce activități aveți ca legionare?) Eh, păi e greu să-ti spun. Pe agendă scriam cum încercam noi să realizăm fonduri pentru ajutorul legionar, să fie ajutate familiile celor care sunt arestați sau să se facă coletă să fie dusă pe la închisori, la cei care erau arestați. Și în ce consta munca noastră... Fiecare să-și pună la contribuție fantezia și să realizeze niște lucruri, să lucreze de mână ceva. Eu de pildă mă specializasem pe croșetat cravate. Am croșetat sute de cravate de mătase, pe caretot eu le vindeam sau altele au pictat pe ouă diverse scene biblice sau au făcut broderii, batiste, au croșetat...au făcut ceva ca să scoatem bani pentru ajutorarea celorlalți. Asta era scris în agenda mea...unde ne-am întâlnit, cu cine ne-am întâlnit, ce-am discutat.

(Erau cuiburi de legionari?) Erau, bineînțeles, dar între femei se numeau „cetățui”, iar între bărbați „cuiburi”.

Dumnezeu întotdeauna a fost bun cu mine și am scăpat de toate. Că au urmat atâtea arestări, au urmat, dar eu deja aveam un strat de autoapărare și mi-am menținut un moral bun. Și grija mi-a fost să nu se mai repete povestea cu agenda. Ce-am făcut am făcut de una singură, asumându-mi singură niște riscuri, ducând ajutoare, pentru că n-am mai vrut să implic pe nimeni.

(L-ați văzut pe Codreanu?) Nu. Eu pe vremea aceea eram o persoană insignifiantă. Eram singura care aveam patru clase primare, dar aveam un suflet avântat. Eu nu știam altceva decât ce-mi spunea șefa mea care era studentă în ultimul an la Drept, care la rândul ei primea de mai departe și ne transmitea nouă. Nu l-am cunoscut pe Codreanu. Acum, mai recent am cunoscut pe unul din urmașii lui Codreanu, pe care-i și admir. După '89, când am zis toți că intrăm într-adevăr într-o eră de libertate, fiecare partid a încercat să reorganizeze. Unele au reușit mai mult, altele mai puțin. Au reapărut partidele istorice, plus altele, iar printre acele partide istorice a fost și mișcarea legionară, pentru că în alegerile din '37 mișcarea legionară s-a aflat pe locul trei. Primii au fost țărăniștii, apoi liberalii și pe urmă legionarii. Și atunci, profitând de această așa-zisă eră de libertate au încercat și legionarii să se organizeze și s-au organizat. Nu mi-e rușine să spun că s-au organizat, însă mă doare, pentru că această mișcare legionară care ne-a fascinat pe toți n-a ajuns la unitate. În cadrul mișcării legionare s-au format diverse aripi; unele care au pe unul șef, altele pe altul, iar printre unii este și un nepot de-al lui Corneliu Codreanu, un băiat al fiului Căpitanului. Căpitanul a avut o mulțime de frați. Trei sau patru au murit împușcați, și Horia, tatăl acestui băiat, a fost și el împușcat. Atunci Horia n-avea decât trei ani. Eih, vrând-nevrând a trăit și el evenimentele astea, i s-au povestit măcar. Și acuma, la maturitate, profitând și de un nume sonor, Codreanu, și-a creat propria lui aripă și, din fericire, a reușit în ultimul timp să-i adune pe toți sub același drapel,

fără să se considere el șef. Toți suntem împreună și, cu singurul inconvenient că suntem cu un picior în groapă, mai sperăm, pentru că din fericire s-au recrutat niște tineri care reprezintă cu cinste pe cei care-am fost noi atunci și sunt la fel de demni, de curajoși, de cinstiți.

(Ce considerați că a menținut solidaritatea legionarilor?) Cred că fiecare și-a dat seama că, din moment ce am fost animați de același ideal, nu-i frumos să mergem așa... Pe undeva ținea și de orgoliu. În cele din urmă acest Codreanu a făcut apel să se calce în picioare orgoliul de dragul de a reînființa ceea ce a înființat Corneliu Codreanu. Și la ora actuală, căci am fost recent la Pitești, la Arad, la București, bucuria pe care o am acum, după o mulțime de ani, fiind la Tâncăbești, locul unde a fost asasinat Căpitanul cu grupul lui. Tâncăbești este o localitate între București și Ploiești, la 30 de kilometri de București. Acolo au fost ei ștrangulați. În fiecare an ne ducem acolo unde există un mormânt simbolic și o cruce mai modestă, albă. Acum câțiva ani s-a montat acolo o troiță înaltă, de aproximativ 20 de metri, din lemn sculptat și având forma unor romburi. Ei au fost acolo 14 care au fost executați și sunt 14 romburi. Sus este căpitanul, iar pe fiecare romb este numele fiecăruia dintre cei care au fost asasinați acolo. Eih, an de an noi ne-am adunat acolo, la data morții căpitanului, pe 30 noiembrie. Și anul ăsta (2001), din fericire, s-au adunat acolo din toate aripile ce se înființaseră după '89. Eu parcă am văzut ramura de măslin în mâna fiecăruia. Și-au dat seama și bătrânii că trebuie să dăm un exemplu de unitate, măcar în ultimul moment, să aibă tineretul ăsta de la cine învăța, să trăiască totuși într-o armonie...și tineretu' promite destul de mult. Cei mai mulți, care sunt de fapt și cei care organizează întâlnirea de la Tâncăbești, pe 30 noiembrie, sunt bucureștenii, ploieștenii, buzoiienii, brașovenii. Ceilalți fac pe plan local.

(În Bărăgan unde ați locuit în cele din urmă?) Până la urmă a trebuit să-mi dea undeva și m-au repartizat în casa unor bătrâni bănățeni veniți din Orșova. Ei aveau o căsuță mică, cu o cameră și o bucătărie. Cu bunăvoință mi-au improvisat acolo un pat și mi-au spus: „Dormi aici”. Ce a fost mai trist este faptul că eu veneam din închisoare fără nici un ban și fără nimic. Ei mi-au spus că „mâine trebuie să te prezinți la lucru”. „Păi cum?!” „Uite, îți dăm o sapă și te duci în cutare loc și acolo te prezinți”. Așa am și făcut. Deci abia venisem și a doua zi, cu sapa pe umăr a trebuit să mă duc să lucrez la bumbac. Acolo am cunoscut persoane care până la urmă mi-au arătat destul de multă simpatie și despre care am scris într-o carte care se numește „Lacrima prigoanei”, în care am redat mai pe larg atmosfera de-acolo.

Și după ce am stat la bătrânii de-acolo mi-am dat seama, la un moment dat că totuși parcă îmi incomodam și că m-aș simți bine să am și eu totuși căsuța mea. Și, plecând cei care au întemeiat satul, au rămas destul de multe case libere și-atuncea am profitat și eu și am insistat să-mi dea o căsuță. Mi s-a dat o căsuță și acolo m-am și căsătorit. La căsătoria mea au participat o mulțime de preoți. Cei care au fost dislocați, bănățeni, olteni, ardeleni, au plecat apoi. Cei mai mulți au fost bănățeni, dar au fost și olteni, și ardeleni. Și-atunci, printre deținuții politici care au venit după ei, cei mai mulți au fost preoți.

M-am cunoscut cu soțul meu în prezența și cu slujba oficiată de un sobor de preoți, că toți erau bucuroși să vadă o legionară măritată cu un om cumsecade, cu toate că ei mi-au reproșat că soțul meu nu era legionar și nu făcuse nici un fel de politică. La un moment dat când eu am spus că eu mă căsătoresc cu cutare, băieții noștri mi-au reproșat, că n-ar trebui să mă căsătoresc decât cu un legionar. *(Așa trebuia, ca legionarii să se căsătorească numai cu legionari?)* Ah, nu, dar poate că așa ar fi fost corect.

Ei ar fi vrut totuși să mă căsătoresc cu un legionar, însă le-am spus că legionarii care vin, socotind și vârsta (că eu m-am căsătorit la 38-39 de ani), căci cei care vin au și ei vârsta mea sau sunt mai mari, toți sunt căsătoriți și-i așteaptă nevestele.

Mi-a plăcut răspunsul soțului meu: „Am să-mi cresc copiii și am să te-aștept”. Și într-adevăr, curând după ce m-am căsătorit, am născut-o pe Codruța și în mai puțin de doi ani s-au făcut iar rearestări și toți legionarii au fost luați. Ni s-a făcut și nouă percheziție pentru că eu eram știută că am fost legionară. Percheziția a fost o clipă foarte dureroasă în viața mea pentru că

au dat buzna în casă, iar fetița mea, care n-avea încă doi ani s-a trezit în pătuțul ei speriată pentru că era camera plină de fum de țigară pentru că au venit vreo șase care fumau toți. Și aveam o bibliotecă mică și s-au dus și-au luat carte cu carte să vadă ce este înăuntru și le scuturau și le-aruncau pe jos. Ori asta a durat vreo două ore. Copilul s-a speriat și am vrut să-l iau în brațe însă nu mi-au dat voie. Până la urmă mi-au dat voie și-am ieșit cu copilu' afară, însoțită de un milițian. Copilul a leșinat de câteva ori și s-au speriat și ăia. Au luat până la urmă câteva cărți, care nu erau politice, erau niște romane foarte bune și-au plecat.

(Cum de aveți cărți în Bărăgan?) Pentru că după ce-am ajuns acolo scriam acasă la Buzău să-mi aducă cărți. Eu din fericire am avut o bibliotecă destul de bună din puținii mei bani pe care-i câștigam și cu care îmi cumpăram cărți. Și mi-au adus cărți.

Bineînțeles, spaima mare a fost copilul nostru, care leșina și speriați am plecat la un spital, la Viziru, căci Rubla era lângă Viziru. Am făcut apel la cineva să ne ducă cu o căruță acolo și doctorița m-a întrebat ce s-a întâmplat, apoi mi-a explicat că pentru că am luat copilul în brațe i-am transmis toată tensiunea pe care o trăiam eu și așa se explica starea de șoc a copilului care se chinuia să doarmă și nu putea. Încet-încet și-a revenit. Atunci am suferit mai mult decât la toate arestările pentru că, într-adevăr sentimentul matern este mai puternic decât oricare, absolut decât oricare, decât spaime și orice. Sentimentul matern este cel mai puternic și te poate aduce în stare de vitejie sau de disperare.

(Cum se făcea o nuntă în Bărăgan?) N-am avut rochie de mireasă. Cei dislocați aveau alt statut, noi însă eram foști deținuți politici și, la vârsta mea, la 38 de ani nu mai mergea rochie albă într-o casă de pământ, într-o casă cu pământ pe jos și cu o lampă chioară, ar fi fost sfidător. Soțul meu îmi cumpărase o stofă frumoasă, cu o nuanță verde, pe care mi-a lucrat-o o croitoreasă. Mi-aduc aminte că am plâns la cununia religioasă fiindcă, după ce stătusem atâția ani nemăritată mă gândeam cum se desfășoară acum nunta mea, căci fiecare fată se visează totdeauna mireasă, iar eu mă aflam în acea casă. În orice caz, căsătoria mea se desfășura în condiții cu totul altfel decât și-ar fi dorit orice fată și era normal să plâng. Am fost însă înconjurată numai de oameni de-ai noștri, numai de camarazi și de mulțimea de preoți. Să fi fost vreo 24 de persoane.

(Din ce motiv au ajuns socrii dumneavoastră din Banat în Bărăgan?) Socrii mei erau de fapt din Cadrilater și când s-a cedat Cadrilaterul, printr-o convenție de la Craiova, în 1940, s-a făcut schimb de populație și așa au ajuns socrii mai în Banat. *(Aveau pământ mult?)* Au avut și ceva pământ, cât li s-a dat conform unor înțelegeri și probabil socrul meu s-a manifestat ca țărănist. Realitatea este că i-a ridicat, pe socrul meu și pe soacra mea. Fetele au rămas acolo și soțul meu, prin forța împrejurărilor, că a fost așa de revoltat și a vrut să-și însoțească părinții și așa a rămas el acolo și așa m-am măritat eu cu el.

(S-au mai întors apoi din Bărăgan?) Soacra mea a murit acolo în Bărăgan, înainte de căsătoria noastră. *(Unde erau înmormântați?)* La Rubla unde era un cimitir la marginea satului, neîmprejmuit bineînțeles, pe care zburdau caprele, că nu erau vaci. Cine avea capre era un om bogat, avea laptele asigurat.

După vreo 15 ani după ce a murit am dus osemintele la Periam. Socrul meu a ajuns la una dintre fete care era căsătorită cu un ofițer la Craiova și-a stat acolo unde a și murit după vreo 5-7 ani.

Noi am plecat înainte, într-o comună de-aici, la Cioara. Noi n-am avut cum să-l luăm cu noi la Cioara și de aceea a plecat la Craiova.

Soțul meu a murit acum 16 ani, chiar de Crăciun și este înmormântat aici. Am avut o căsnicie bună și-am făcut o fată bună. Eu sunt o persoană curajoasă și-am născut la aproape 40 de ani. N-am vrut să nasc la Rubla, pentru că n-am vrut să i se scrie copilului meu pe certificatul de naștere că e născută la Rubla, că mă gândeam că peste ani o să-mi reproșeze că-am născut-o într-un sat, și-atunci am cerut voie autorităților, invocând și faptul că n-aveam soacră, n-aveam pe nimeni acolo, să mă lase să mă duc la Buzău, de unde sunt și să nasc acolo. Cu

aprobarea lor am mers la Buzău și am născut acolo, iar după câteva luni am venit înapoi. Fata mea este inginer geolog. Acum lucrează în domeniul ecologiei.

(În timpul comunismului, ca legionară, ați avut dificultăți?) Când am scăpat de prin închisori și din Bărăgan tot comunism era, dar bineînțeles eu nu puteam să am pretenții la un loc de muncă. Eu aș fi dorit să muncesc, indiferent de nivel, dar cine te angaja fără autobiografie și cum puteai să spui cine ești? Și-atunci când am venit la Brăila, căci soțul meu a fost transferat cu serviciul aici, unde să încerc, căci trebuia autobiografie. M-am dus și-am lucrat în port la ridicat saci de fasole, lăzi de cartofi și de fructe. Am lucrat mult în port fără să știe nimeni ce-i cu mine și încet în încet, lumea pestriță de-acolo din port se uita la mine că li se părea că totuși am altă stofă, da' nu eram proastă să spun ce-i cu mine. Nu spuneam decât că vreau și eu să muncesc aici, că n-ajunge salariul soțului meu. Se vedea că nu sunt un om prost, că aveam carte și prin bunăvoința cuiva am aflat că la Direcția muncii ar fi un post pe care se poate lucra temporar, fără autobiografie. Și-atunci m-am prezentat și-am spus că am lucrat în port, că soțul meu lucrează, că avem un copil și nu ne-ajunge un salariu. „Eh, ia să vedem cum scrieți!” Am scris frumos, acesta a fost marele meu noroc. Și-atunci am rămas pe postul acela vreo șase luni, apoi am mai prelungit și-am mai rămas. Eu care schimbasesm sapa și lăzile cu stilou, îți închipui că m-am prăvălit pe muncă cu toată puterea să-mi arat toată capacitatea mea. Și-am muncit corect, frumos, fiind respectuoasă cu toată lumea și am fost apreciată. Încet-încet am fost angajată acolo și nu m-a întrebat nimeni cine-am fost. Eram tovarășa cutare, conștiincioasă, iar șefii erau încântat, și am fost apreciată. Încet-încet am fost angajată acolo și nu m-a întrebat nimeni cine-am fost. Eram tovarășa cutare, conștiincioasă, iar șefii erau încântați de mine. Eu eram așa de fericită că nu-mi venea să cred c-am lăsat sapa pe condei. De-acolo m-am și pensionat. După 1989, când mi s-a făcut dosar de fost deținut politic, bineînțeles că dosarul meu a trebuit să ajungă la Direcția muncii. După ce m-am pensionat am fost solicitată foarte des la Direcția muncii și-am lucrat până prin '87. După '90, având dosarul meu acolo nu le-a venit să creadă că eu eram aceea descrisă în dosar. Spuneau: „Cum domnule, asemenea dușman al poporului am avut între noi?”

Într-adevăr, eu îi impresionasem prin corectitudine și printr-o putere de muncă neobișnuită. Eu am fost foarte conștiincioasă.

De ce eram considerată dușman al poporului?! Pentru că orice om care nu era comunist era considerat un fel de dușman al poporului. Deviza comuniștilor era: „Dacă nu ești cu noi ești împotriva noastră!” Cei mai mulți au devenit comuniști prin forța împrejurărilor. Și-așa mulți s-au înscris la comuniști ca să-și asigure un loc de muncă sau o casă. *(Nu v-au obligat să deveniți membru de partid?)* Eu spuneam întotdeauna dezinvolt: „Dom'le, la vârsta mea nu mai merge!”, că trecusem deja de 50-60 de ani. Făceau uneori niște aluzii, dar eu mă făceam că nu aud și-mi vedeam de treabă. „Dacă pot să muncesc fără să fiu membră de partid și se apreciază lucrul acesta, atunci acceptați-mă așa”. Și m-au acceptat.

(Legionarii ce deviză aveau?) Ei au avut devize foarte multe și frumoase. Mișcarea legionară s-a bazat foarte mult pe viața spirituală. Întâi și-ntâi trebuia să fii profund credincios și să urmezi niște reguli de etică, să fii un om corect, un om cinstit, sobru, un om care să nu se dezică niciodată. Trebuia să faci de la început până la sfârșit o impresie bună. Mișcarea legionară s-a bazat, repet, pe precepte creștine. Asta a fost deviza legionarilor: întâi și-ntâi credința în Dumnezeu. Pe credință ne-am altoit și-așa îmi explic eu cum de-am rezistat.

Nașul fiicei mele, care se află la Sibiu, a făcut 23 de ani de închisoare și a fost totdeauna și este și acum profund credincios. El făcuse 15 ani de închisoare, pe vremea lui Antonescu și, în loc să-i dea drumu' l-a trimis cu domiciliu obligatoriu în Bărăgan unde a stat mai puțin de doi ani, după care i-a arestat pe toți legionarii, atunci când ne-a făcut și nouă percheziția. Și-așa a făcut Leonte Radu 23 de ani de închisoare. Toți legionarii care-au ajuns în Bărăgan cu domiciliu obligatoriu s-au angajat în muncă cu toate forțele lor pentru că ei au fost educați în sensul muncii.

(Ca legionară aveai o uniformă specifică?) Da, bineînțeles. În vremurile libere am avut fustă neagră, cămașă verde frumoasă, cu centură pe diagonală și pantofi negri cu toc jos. Umblam așa numai la diverse întruniri. Pe stradă purtam de obicei fuste negre și bluze albe.

(Cu facultatea ce-ați făcut?) Ce să mai fac... După ce m-a arestat atunci și apoi m-a dus cu domiciliu obligatoriu, de unde mai puteam eu să mai fac rost de cursuri, căci trecuseră o mulțime de ani și trebuia să dau din nou examen de admitere, însă nu m-ar mai fi reprimat după ce-am făcut închisoare. Într-un târziu am primit o hârtie că am fost exmatriculată prin absență.

Așa că am pus capăt și asta a fost ce-a mai mare părere de rău a vieții mele pentru că mi se prevedea de-atunci o carieră universitară pentru că am fost foarte apreciată de profesori, mai ales de cel de Istoria literaturii române, Lăzărescu. Făceam niște lucrări foarte ample ce depășeau subiectul. Mi-a plăcut foarte mult Istoria universală, care era foarte frumoasă. Era la modă Istoria popoarelor din URSS. A fost frumos.

Întâi și-ntâi, înainte de admitere se organizau pe-atunci cursuri de pregătire. Eu aveam atunci serviciu, lucram ca secretară la o școală și mi-am luat concediu de odihnă și m-am dus și am urmat vreo două săptămâni cursurile de admitere, conștiincios și n-am lipsit de la nici un curs. Când am dat examenul am fost admisă. Citisem singură, căci nici nu prea se găseau și nici nu aveam bani să-mi cumpăr manuale de literatură, de istorie. Le împrumutam de la cineva și le copiam.

(Tatăl dumneavoastră a fost la război?) Tatăl meu era ceferist și ei erau imobilizați pe loc, ei erau considerați a doua armată a țării.

Tatăl meu, cu toate că a fost o persoană foarte severă, mai ales cu fetele, dar nu mi-a reproșat niciodată că m-am înscris în Mișcarea legionară sau să zică că l-am făcut de râs. Îi spuneau oamenii, vecinii: „Domnu’ Pitrop, ți-au arestat fata, te face de rușine!” „Da fata mea n-a furat, a mers pe un ideal”. Și de-asta îi sunt recunoscătoare, cu toate că era așa de sever.

(La Rubla, în Bărăgan, se lucra numai la bumbac?) Nu, bărbații lucrau la altceva, pe la ateliere, pe la porci, vite, vie...ca la o fermă, însă femeile erau la bumbac. Eu am lucrat la bumbac destul de mult și să știi că mă leagă foarte frumoase amintiri. Deși în luna iulie te topea căldura, că nu era pic de umbră, totuși recoltam bumbacul, iar toamna se băga în magazie. Iarna, în grajduri, cu vitele laolaltă, noi în câte-un colț decojeam bumbacul, că bumbacul crește în niște coji.

Eram grupuri de femei în câte-un colț și decojeam alături de vaci și povesteam cărți sau filme. Am povestit acolo „Cămașa lui Hristos”, „La răscruce de vânturi”, „Drama de la Maierling”, „Mătăniile” și câte și mai câte și asta ne-a limpezit parcă sufletul și ne scotea din starea de promiscuitate în care trăiam. Seara ne umpleam sacii cu cojile de bumbac și plecam pe casă prin noroaiele care se lipeau de bocanci și ajungeam în modestele noastre căsuțe și folosind cojile alea ne fierbeam amărâta noastră mămăligă. *(Ați mai ținut legătura cu cei cu care ați fost la Rubla?)* Am purtat corespondență cu foarte multe dintre ele pentru că eu am o vocație a prieteniei și am cunoștințe în foarte multe orașe din țară. Femeile de-atunci mai sunt puține, căci au murit.

În Timișoara acum nu mai cunosc pe nimeni, dar l-am cunoscut pe cel care înființase ziarul acela, „Gazeta de Vest”, Guleș. Pe strada Romulus numărul 11, din Timișoara, a existat o editură legionară, al cărui director era Ovidiu Guleș și care a scos câțiva ani revista „Gazeta de Vest”. În ultimii ani nu știu ce s-a petrecut cu el.

Când merg la Timișoara mă duc la Mănăstirea Timișeni care este un rai pe pământ. Este cam la 10 kilometri spre Reșița, în comuna Șag. De-acolo, din Șag, mergi pe jos vreo doi kilometri și ajungi la mănăstire. Acolo este duhovnic unul dintre preoții cu care am fost pe Bărăgan și este așa, o figură de sfânt. Îl cheamă Ion Negruțiu și este foarte apreciat de Sfinția sa, Mitropolitul Nicolae. Acest preot fusese în închisoare, apoi trimis în Bărăgan. Cei mai mulți preoți au fost și legionari, dar au fost și catolici, au fost și protestanți. El era din Bihor. A

văzut el că totuși, în viața noastră din Bărăgan exista așa o armonie, o înțelegere între noi, dar parcă ne lipsea ceva. Ne lipsea, într-adevăr, o biserică și a făcut o bisericuță acolo, din chirpici, cum erau toate acolo. A făcut și-o turlă mică, și-un altar și într-adevăr acolo a fost oaza noastră de lumină și ne-am regăsit în bisericuța asta. Eu am scris și despre strădania lui de a face bisericuța. Fiecare a făcut chirpici.

(Cum era casa în care ați stat dumneavoastră la Rubla?) Întâi și-ntâi era construită din lut și balegă, iar tâmplăria o dăduse statul (adică stâlpii la pereți și acoperișul peste care se turnaseră paie, stuf). La Pădurea Verde din Timișoara este oglinda vie a unei case din Bărăgan. Așa de mult m-a emoționat când am văzut-o, de parcă am văzut propria casă în care am locuit și în care m-am și căsătorit. Era o cameră, un antreu. Într-una era bucătărie și în cealaltă se locuia. Alții, care erau mai puțini, au făcut numai o cămăruță și un hol mic ce servea și ca bucătărie. Erau noroaie mari acolo, iar iarna erau niște zăpezi care acopereau totalmente satul. Oamenii aveau întotdeauna lopată în casă și atunci s-au făcut tuneluri pe sub zăpadă ca să se ajungă la cei mai bătrâni, la un sfârșit de uliță. *(Aveați lemne?)* Nu, de unde lemne. Pădurea era la doi pași, da' nu ne dădeau voie să luăm un lemn, în timp ce comuniștii s-au instalat în vechile conace. Pentru că între timp au fost și câteva nașteri acolo și n-aveai cum să încălzești camera numai cu paie și au făcut apel, să se dea niște lemne din pădure, dar li s-a spus: „Să moară de frig gorobeții! Să moară de frig și de foame gorobeții!”, căci așa li se zicea la cei care erau cu domiciliu obligatoriu, gorobeți. Ei se lăfăiau însă în vechile conace unde aveau sobe de teracotă și lemne la discreție.

Nouă ni se dăduse o suprafață oarecare, cam de un hectar și-atunci cultivam pe el și floarea-soarelui, și puțin porumb. Paie cumpăram de pe-acolo unde lucram, ni se dădea câte-un car de paie și cu astea ne încălzeam. Aveam niște sobe mari de pământ și le încălzeam pe dinafară și era o căldură relativ constantă.

Peste toate însă, în Bărăgan, la Rubla, a fost un conglomerat: români, sârbi, nemți, evrei, turci, unguri...de toate, vre-o șapte-opt etnii. În acest conglomerat n-a fost nici cel mai mic conflict. Toți s-au considerat frați de suferință. A fost o solidaritate pe care nu o întâlnești în lumea defară.

Aveam grădină, făceam roșii, ceapă și ce se mai putea. Noi nu ne cumpăram, aveam singuri în grădina noastră.

Sărbătorile erau foarte frumoase. Așa, între noi, ne duceam și ne felicitam, ne colindam. Noi îi felicitam pe ceilalți, pe nemți, de sărbătorile lor, iar ei pe noi de sărbătorile noastre.

(Cum vi s-a părut comemorarea de 50 de ani de la deportarea în Bărăgan, organizată la Timișoara?) Întâi și-ntâi mi s-a părut o organizare excepțională. Eu am fost la foarte multe comemorări, însă cea de la Timișoara le-a întrecut pe toate, din toate punctele de vedere.

(Considerați important să se transmită de către cei mai în vârstă, prin povestiri, memoria a ceea ce a fost înainte?) Da, după mine este foarte important, căci cei tineri trebuie să cunoască adevărul ca să se poată orienta. Părerea mea este că tineretul este foarte deabusolat și este normal, pentru că nu există o forță spirituală, intelectuală care să-i adune, să-i lămurească ce au de făcut. Ei sunt plini de bună credință, de bune intenții, dar nu știu de ce să se agațe. Nu există o personalitate. Pe vremea tinereții mele, în afară de Corneliu Codreanu, existau oameni de valoare, existau intelectuali de mare talie pe care nu-i mai vezi în ziua de azi. Nu există o forță care să atragă tineretu' în jurul ei, să-l formeze într-un fel și să meargă pe o linie de demnitate națională. Nu, tineretul este deabusolat.

(În ce închisoare v-a fost cel mai greu?) Nu pot să spun că a fost una foarte grea, căci au fost toate grele, dar cum am mai spus, mie mi s-a părut că am suferit mai puțin, gândindu-mă la femeile care lăsaseră copiii acasă. Asta m-a făcut ca eu să trec mai ușor prin închisoare și să-i mulțumesc lui Dumnezeu în fiecare clipă. Singura părere de rău era că n-ajunsesem să-mi termin facultatea pentru că, într-adevăr mi se prevedea o carieră frumoasă. Și acum citesc enorm, în toate domeniile, căci îmi place să fiu informată.

(Legionarele țineau legătura cu legionarii?) Bineînțeles, femeile legionare au fost foarte active și într-adevăr s-au păstrat legături. Femeile legionare au fost de mare ajutor în salvarea unor legionari căci se zbateau să găsească o gazdă, să-i țină ascunși sau să-i ajute familie. Politic nu pot să spun că legionarele erau foarte implicate. Ele erau mai mult implicate în domeniul uman și era normal.

Legionarele mergeau pe linia umană, să ajute, iar bărbații trebuiau să fie mai luptători, mai activi, mai implicați în acțiuni curajoase.

Zelea Codreanu a fost una din persoanele idolatrizate și de fete, și de băieți. Era o persoană care impunea, prin ținuta lui și prin frumusețea lui, și morală, dar și fizică. Era un bărbat frumos și se impunea prin ținută, căci umbla îmbrăcat în costum național. Avea o demnitate, o privire...ceva care te cucerea și te punea la respect.